

2 Karaktärisering av kapellanläggningen

*Kuggörarnas fiskeläge från sydväst. Kapellet och prästkammaren ligger ovanför bebyggelsen till höger i bild.
Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-08-24.*

2.1 Kapellets närmiljö

Strax nordost om Hornlandet ligger Kuggörarna som står i förbindelse med fastlandet genom en vägbank. Namnet Kuggörarna tros kunna härledas till den medeltida båttypen ”kogg”, i kombination med ”ör”, som betecknar stenig mark. De ursprungligen flera öar, därav Kuggörarna, har genom landhöjningen förenats till en stor ö med svängd form. Öns utsida, dvs norra och östra sida, är mycket karg med trädlösa vindpinade klapperstensfält vända mot det öppna havet. De övriga två sidorna sluttar mot den skyddade havsvik som ön bildar tillsammans med Hornslandets norra sida och det är här som Kuggörarnas fiskeläge ligger. Ön har varit bebodd periodvis sedan lång tid och en stenlabyrinth på den västra udden visar att många sjöfarare i äldre tid har sökt lä för vinden här. Bebyggelsen, som ligger i klungor vända mot viken som skydd för vinden, utgörs främst av rödmålade båthus och stugor, många med timrad stomme. Det finns bilväg ut på ön, men denna leder inte hela vägen ut till fiskeläget, vilket gör att bebyggelsen har kunnat behålla sin speciella karaktär. Yrkesfisket lever ännu i detta fiskeläge och 14 personer är fast boende året om. Den enda byggnad, förutom de många fristående utedassen, som trotsar vinden på klapperstensfälten är Kuggörarnas kapell som ligger på öns krön, med fri utsikt över havet åt tre väderstreck. Kapellets placering har också gjort att det under lång tid även har fungerat som sjömärke. Strax söder om kapellet ligger öns prästkammare och tillsammans utgör dessa båda byggnader öns kapellmiljö. En gångbana av trätrall finns numer utlagd från gångstigen ovanför fiskeläget upp till prästkammaren och kapellet.

2.2 Kapellet

Kapellbyggnaden vid Kuggörarna har i allt väsentligt bevarat sin ursprungliga utformning alltsedan det uppfördes 1777-78. Byggnaden vilar på grundstenar i hörnen, med mellanliggande runda stenar längs kapellets sidor. **Utanpå husets timmerstomme sitter en rödmålad bred locklistpanel som kompletterats med vitmålade knutlådor** med bredare bas

samt fönsterfoder och andra snickerier. Den östra panelen är betydligt äldre än de andra, men det är svårt att avgöra om den är ursprunglig. Porten är vänd mot väster och försedd med en bred brunmålad trätrappa med stort vilplan framför. Porten utgörs av en gulmålad utåtgående pardörr med snedställd träpanel och lätt rundad överdel. Över pardörren sitter ett vitmålat dörröverstycke försett med gula ränder och årtalet 1778. Söder om dörren sitter på väggen en gulmålad fattigbössa av järn, vilket skyddas av ett litet sadeltak. Under vindskivorna sitter vid gavelspetsen mot väster samt mot öster en gulmålad solfjädersformad trädekoration. Kapellet har på alla fasader utom den östra två fönster med blyspröjsade rutor och stormjärn. Till varje fönster hör dessutom två fönsterluckor av trä med snedställd träpanel, vilka står uppställda under hela sommarhalvåret.

Kapellet från sydväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-07-08.

Norr om porten står kapellets klockstapel som är fäst i kapellväggen med vinklade trästag. Klockstapeln, som är tjärad, består av två höga spiror med trästag emellan, som tillsammans bär upp en gjuten klocka. Över klockan sitter ett litet sadeltaksformat trätak som pryds av korsförsedda spiror i gavelspetsarna. **Kapellets tak utgörs av ett tegeltak mednockpannor.** Byggnadensnock är dessutom som brukligt är vid fiskarkapellen försedd med tre höga järnsplor utrustade med klotförsedda korsarmar. Spiorerna avslutas med vindflöjlar med årtal, där två har drakmotiv och en är formad som en tupp.

Kapellets interiör utgörs av ett enda rum utan vapenhus. Golvet är ett obehandlat trägolv och väggarna är klädda med liggande träpanel i grå kulör upp till fönsterbröstningshöjd och ovanför denna är väggarna täckta av vitmålad glasfiberväv. Fönsterfodren är profilerade och gråmålade och samma färg återkommer även på det utsirade svängda dörrfodret kring

ytterdörren. Taket utgörs av breda, sedan 1970-talet omålade, takbrädor vilka bärs upp av fem synliga runda vitmålade takåsar.

Bänkinredningen är sluten och består av nio bänkar med rygg- och fotstöd på vardera sidan om en mittgång. Bänkinredningen är målad i gråvit kulör, men bänkdörrarna har marmorerade speglar i grå ton. De nuvarande fotstöden är omålade och några har inristade årtal, det äldsta från 1780. Möjligen skulle dessa fotstöd ursprungligen kunnat ha varit kapellets bänkar, som senare kan ha återanvänts som knäfall, men några säkra uppgifter om detta har inte gått att finna. Söder om altaret står kapellets korbänk, som är målad i samma färgställning som övrig bänkinredning, men betydligt mer påkostad i sin detaljutformning, vad gäller exempelvis dörrspeglar och lister mm. Detta utrymme är dessutom avdelat i två med en avbalkning i trä. Dessa bänkdörrar skulle möjligen också kunna komma från någon annan kyrka.

Kapellets interiör från nordväst med den stora altaruppsatsen mot kapellets östra vägg. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2005-07-08.

Interiören domineras till stora delar av den stora altaruppsatsen som innehåller både altare, altarpredikstol, altartavla och läsarbänk. Det egentliga altaret består av både ursprungliga bemålade brädor och betydligt yngre vitmålade skivor. Framför altaret står ett gråmålat knäfall, vilket är sammanbyggt med altaret. Altarpredikstolen, vars främre del vilar på altarskivan, har rokokoformer med förgyllda balusterpelare i hörnen samt bemålade speglar mot tre väderstreck. Den västra av dessa har ett motiv med Jesus på korset och kan även sägas utgöra kapellets altartavla. Direkt bakom altaret står en bemålad altaruppsats, troligen förfärdigad av hudiksvallsmålaren Paul Hallberg, som under 1700-talets slut var flitigt verksam i landskapets kyrkor. Måleriet utgörs av ett figurmåleri i rokokostil med bl a änglahuvuden mot en blågrön bottenfärg och ett guldfärgat målat ramverk i slingor.

Uppsatsen avslutas överst med en rund tavla med ett uppståndelsemotiv samt förgylld sol. Runt ingången till predikstolen sitter en vitmålad träbåge, där raka pilastrar bär upp en valvbåge. En smal omålad trätrappa leder upp till predikstolen. Alldeles intill trappan återfinns även kapellets läsarbänk, dvs den plats varifrån en bland fiskarna utsedd läsare skulle läsa upp bibeltexter när det var andaktsstund och ingen präst kunde närvara. Läsarplatsen är således utrustad med bokstöd av trä. Framför altaret står en mycket liten altarring i vit kulör med marmorerade speglar lika den övriga bänkinredningen. Koret i kapellet är mycket litet och utrymmet synnerligen begränsat.

2.3 Prästkammaren

Strax sydväst om kapellet står en liten rödmålad, nästan kvadratisk byggnad med vita knutar och snickerier. Denna byggnad är Kuggörarnas prästkammare, dvs den byggnad där prästen kunde övernatta vid de årliga prästhelgerna. Byggnaden är eventuellt jämgammal med kapellet, men byggnadens stomme kan möjligen vara ännu äldre. Inuti finns dock inskriptioner med rödkrita på vägen som tycks härröra från 1841. Byggnaden, som vilar på grundstenar, har fasader av stående rödmålad locklistpanel och i likhet med kapellet och de övriga husen i fiskeläget vitmålade snickerier. Dörren som är gulmålad är placerad mitt på den västra fasaden och övriga sidor har ett fönster var. Fönstren är blyspröjsade och utrustade med stormjörn samt öppningsbara fönsterluckor av trä som stängs under vinterhalvåret. Över porten sitter ett utskjutande tak av sadeltaksform som bärs upp av vitmålade profilerade trästöd. Byggnadens tak, liksom taket vid bron, är klätt med tvåkupiga tegelpannor.

Prästkammaren från väster. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-07-08.

Prästskammarens interiör utgörs av ett enda stort rum med en garderob i hörnet mot nordväst. Interiören präglas av 1970-talet med en blå mönstrad plastmatta på golvet samt en ljusblå tapet med tillhörande bård. Väggarnas nedre del är dock ej tapetserad utan utgörs av en liggande gråmålad träpanel. Samma kulör återkommer även på fönster- och dörrfoder i detta rum. Garderoben står enligt uppgift på platsen för en tidigare öppen spis. Prästskammaren är möblerad med bl a utdragssoffa, bord, fem stolar och en tvättkommod mm. I rummets sydöstra hörn står en likkista insvept i den svenska flaggan. Kistor av den här typen finns eller har funnits vid de flesta skärgårdskapellen i dessa trakter. De fungerade då som transportkistor när någon avled i fiskeläget.

Detailfoto av altaruppsatsens måleri, troligen utfört av hudiksvallskonstnären Paul Hallberg vid slutet av 1700-talet. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2005-07-08.

2.4 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kuggörarnas kapell är sannolikt det av skärgårdskapellen längs Hälsingekusten som syns tydligast från havet, vilket medfört att det även har använts som sjömärke. Kapellet och den närbelägna prästskammaren omges av öppna klapperstensfält vilket ger en särskild karaktär åt denna miljö. Kapellbyggnaden har behållit sitt ursprungliga utseende, även om ytskikt har bytts ut vid flera tillfällen. Byggnadens exteriör uppvisar även många av de för skärgårdskapellen karaktäristiska dragen som; klockstapel vid västra gaveln, sparbössa vid dörren, utåtgående port, taknocksprydnader i form av tre höga järnspiror med årtalsförsedda vindflöjlar etc. Kapellet interiör är också mycket välbevarad med sluten bänkinredning, bemålad altaruppsats av högt konstnärligt värde med altarpredikstol och läsarbänk, allt detta i

ursprungligt utförande. Från alla fönster ges utblickar över havet vilket ger en särskild närhet till havet. Till kapellanläggningen hör även den sannolikt jämgamla relativt välbevarade prästkammaren, som också är ett karaktäristiskt inslag i dessa kapellmiljöer. Sammantaget utgör Kuggörarnas kapellmiljö således en mycket välbevarad och på många sätt typisk anläggning för skärgårdskapellen längs Hälsingekusten. Kapellet är emellertid det enda i Hälsingland som ligger i ett fiskeläge där det fortfarande finns yrkesfiskare.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- Kapellets läge och avsaknaden av byggnader i dess närhet är viktig för upplevelsen av hela miljön på Kuggörarna, i synnerhet från havssidan.
- Kapellets exteriör har förblivit relativt orörd sedan byggnaden uppfördes.
- Exteriörens utsmyckningsdetaljer, ex solfjädrarna vid gavelspetsarna, dörröverstycket etc är betydelsefulla inslag i byggnadens arkitektur.
- Altaruppsatsens och predikstolens bemålning är av högt konstnärligt värde. Altaruppsatsen är även en av få bevarade från denna tid i länet.
- Stora delar av rummets fasta inredning är sannolikt ursprunglig och en betydande del av rummets gestaltning.
- Prästkammaren är en för skärgården typiskt byggnad med minst lika lång historia som kapellet.

2.5 Källor, litteratur och övriga uppgifter

ATA, Hälsingland, Rogsta sn, Kuggörarnas kapell

Brink, Stefan. *Ortnamn i Hälsingland*, Stockholm 1984.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Blomberg, Björn. *Utflyktsguide för Hornslandet. Kronopark med skogsbruk och friluftsliv*.

Domänverket. Hudiksvall 1977.

Kilström, Bengt Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård*. Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Åslund, Lars-Erik. Kapellvärd och fiskare vid Kuggörarna, Muntliga uppgifter, september 2005.

Åslund, Erik. F.d. kapellvärd och fiskare vid Kuggörarna. (Far till Lars-Erik Åslund).

Muntliga uppgifter, september 2005.

Inventeringsdatum: 2005-07-08.

Inventerare: Daniel Olsson.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anna Lindgren och Daniel Olsson.

Rapportsammanställning: Daniel Olsson.